

การเมืองในการกำหนดพุทธศิลป์ประจำจังหวัดมหาสารคาม:
รูปแบบและลักษณะทางการเมืองในการกำหนดพุทธศิลป์ประจำจังหวัดมหาสารคาม
Politics in the Definition of the Buddhist Art of
Maha Sarakham Province: Political Forms and Characteristics in
Determining the Buddhist Art of Maha Sarakham Province

พระเจตพล อินทปัญโญ (สีลา)¹ และ วนิดา ศิริวัฒนธาตากุล²
PhraJattaphon Inthapanyo (Seela)¹ and Wanida Siriwatthanathadaku²

Received: 08 December 2025; Revised: 12 January 2026; Accepted: 26 February 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับรูปแบบและลักษณะทางการเมืองในการกำหนดพุทธศิลป์ประจำจังหวัดมหาสารคาม เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้เทคนิคการเก็บข้อมูลแบบ Oral History “ประวัติศาสตร์ปากเปล่า” เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 13 รูป/คน จากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์เนื้อหาด้วยวิธีการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ เพื่อให้เห็นภาพความเชื่อมโยงระหว่างพุทธศิลป์กับบริบททางสังคม

ผลการวิจัยพบว่า พุทธศิลป์ประจำจังหวัดมหาสารคาม ไม่ใช่งานศิลปะที่เกิดขึ้นอย่างโดดเดี่ยว แต่เป็นผลผลิตจากการประสานกันระหว่างมิติทางศาสนา วัฒนธรรม และการเมือง ภายใต้บริบทของพุทธสังคมที่ได้รับอิทธิพลจากหลากหลายแหล่งวัฒนธรรมมาบรรจบกัน นอกจากนี้ยังพบว่า ตัวแสดงทางการเมืองในระดับต่าง ๆ ตั้งแต่ภาครัฐ สถาบันหลักของชาติ สถาบันการศึกษา ไปจนถึงผู้นำชุมชนและช่างท้องถิ่น ต่างมีบทบาทสำคัญในการร่วมกำหนดรูปแบบพุทธศิลป์ การศึกษานี้ชี้ให้เห็นชี้ให้เห็นว่า พุทธศิลป์คือ ภาพสะท้อนของความสัมพันธ์ทางอำนาจและการหลอมรวมทางสังคมในพื้นที่อย่างมีนัยสำคัญ

คำสำคัญ: การเมือง; ตัวแสดงทางการเมือง; การกำหนดพุทธศิลป์

Abstract

This study aims to present information on the political forms and characteristics in the definition of the Buddhist art of Maha Sarakham province. It is a

^{1 2} มหาวิทยาลัยมหาสารคาม; MahaSarakham University

Corresponding Author, E-mail: 65011390001@msu.ac.th

qualitative study with the “oral history” data collection technique. The method was in-depth interviews with 13 key informants. The collected data was then analyzed using descriptive analysis to reveal the connection between Buddhist art and the social context.

The findings revealed that the Buddhist art of Maha Sarakham province is not an isolated art form, but rather a product of interplays between religious, cultural, and political factors within a multicultural context influenced by converging cultural sources. Furthermore, the study found that political actors at various levels, from the government and key national institutions to educational institutions, community leaders, and local artisans, play significant roles in shaping the Buddhist art. This study highlights that Buddhist art is a significant reflection of power relations and social integration in the area.

Keywords: Politics; Political Actors; Determination of Buddhist Art

บทนำ

ศาสนา เป็นสถาบันทางสังคมที่มีบทบาทสำคัญต่อการกำหนดกรอบคุณค่า ความหมาย และแบบแผนการดำรงชีวิตของมนุษย์ ทั้งในระดับปัจเจกและระดับโครงสร้างสังคม โดยทำหน้าที่เป็นกลไกสร้างบรรทัดฐานทางศีลธรรมและจริยธรรม อันเป็นรากฐานของความเป็นระเบียบเรียบร้อยและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสังคม แนวคิดของ Durkheim, E., (1912) อธิบายว่า ศาสนาเป็นพลังทางสังคมที่สร้างจิตสำนึกร่วม ซึ่งทำให้สมาชิกในสังคมยึดถือคุณค่าร่วมกันและยอมรับกติกาทางสังคมอย่างมีเสถียรภาพ ขณะเดียวกัน ศาสนายังทำหน้าที่เป็นแหล่งพึ่งพิงทางจิตใจ โดยเฉพาะในช่วงเวลาที่มนุษย์เผชิญกับความทุกข์ ความไม่แน่นอน หรือวิกฤติชีวิต ดังที่ Pargament, K. I., (1997) เสนอว่า การยึดโยงกับศาสนาเป็นกลไกสำคัญในการเผชิญปัญหาและสร้างความหมายให้กับประสบการณ์ชีวิต ในบริบทของสังคมไทย ศาสนาพุทธไม่ได้ดำรงอยู่เพียงในฐานะระบบความเชื่อ หากยังผสมผสานเข้ากับโครงสร้างทางวัฒนธรรม ประเพณี และสถาบันการเมืองมาอย่างยาวนาน โดยเฉพาะในภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ประชากรส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาและยังคงรักษาจารีตประเพณีที่มีรากฐานจากหลักธรรมคำสอน เช่น “ฮีตสิบสอง” (สุนทร ฦ ราชสีมา, 2530) ซึ่งสะท้อนความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างระหว่างศาสนา ชุมชน และอำนาจรัฐ พุทธศิลป์ในฐานะงานศิลปกรรมที่สร้างขึ้นเพื่อรับใช้ศาสนาพุทธ (อดุลย์ หลานวงศ์ และคณะ, 2560; พูนชัย ปันธิยะ, 2559) จึงเป็นทั้งพื้นที่ของการแสดงออกทางศรัทธาและพื้นที่ของการสถาปนาความหมายเชิงอำนาจ พุทธศิลป์ไม่ได้เป็นเพียงวัตถุศิลป์ หากเป็นสัญลักษณ์ทางสังคมที่สะท้อนอัตลักษณ์ ความทรงจำร่วม และความชอบธรรมของผู้มีอำนาจในแต่ละยุคสมัย นอกจากนี้ แนวคิดการเมืองเชิงวัฒนธรรม (cultural politics) ชี้ให้เห็นว่า ศิลปวัฒนธรรมและสัญลักษณ์ทาง

ศาสนา สามารถถูกใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างความชอบธรรมทางอำนาจและการกำหนดอัตลักษณ์ของรัฐหรือท้องถิ่น การสร้างวัด พระพุทธรูป หรือศาสนสถานขนาดใหญ่ในประวัติศาสตร์ไทย ไม่เพียงสะท้อนความศรัทธา แต่ยังเป็นกระบวนการยืนยันความชอบธรรมของผู้ปกครอง (ประภษัญญ์ แสงเทียนจันทร์ (ธมมวิโส), 2562) พุทธศิลป์จึงเป็นจุดตัดระหว่างศาสนา อำนาจ และการพัฒนา ทั้งในเชิงอุดมการณ์และเชิงนโยบายสาธารณะ การทำความเข้าใจพุทธศิลป์ในฐานะปรากฏการณ์ทางการเมือง จึงจำเป็นต้องวิเคราะห์ภายใต้กรอบความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างอำนาจ กระบวนการกำหนดนโยบาย และการผลิตความหมายทางวัฒนธรรมอย่างบูรณาการ (วิทย์ บัณฑิตกุล, 2555)

จังหวัดมหาสารคาม เป็นพื้นที่ที่ศาสนาพุทธมีบทบาทสำคัญอย่างลึกซึ้งต่อวิถีชีวิตของประชาชน ทั้งในด้านการศึกษา วัฒนธรรม และการจัดระเบียบทางสังคม จนได้รับการขนานนามว่า “ตักสิลาแห่งอีสาน” เนื่องจากเป็นแหล่งการศึกษาพระพุทธศาสนาและการผลิตองค์ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม วัดสำคัญหลายแห่งในจังหวัดมหาสารคาม ทำหน้าที่เป็นทั้งศูนย์กลางพิธีกรรมทางศาสนาและพื้นที่เรียนรู้ของชุมชน ส่งผลให้ศาสนาและสถาบันท้องถิ่นมีความเชื่อมโยงกันอย่างแนบแน่น (ทวิศิลป์ สีบัวฒนะ และคณะ, 2561) ในบริบทดังกล่าว การกำหนดพุทธศิลป์ประจำจังหวัด เช่น การสร้าง “พระพุทธรูปกัณฑ์วิชัย อภิสมัยธรรมนายก” เนื่องในโอกาสกรุงรัตนโกสินทร์ครบรอบ 200 ปี จังหวัดมหาสารคามได้มีการจัดสร้างพระพุทธรูปสำคัญองค์หนึ่งที่ตั้งชื่อ “พระพุทธรูปกัณฑ์วิชัย อภิสมัยธรรมนายก” ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ได้เสด็จพระราชดำเนินมาทรงประกอบพิธีเททองและพระราชทานนามให้ในปี พ.ศ. 2524 (สถาบันดำรงราชานุภาพ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย, 2551) พระพุทธรูปองค์นี้ ถือเป็นสัญลักษณ์ศักดิ์สิทธิ์อันเป็นพุทธศิลป์ที่สำคัญของจังหวัดมหาสารคาม และประชาชนทั่วไปนิยมเรียกว่า “พระกัณฑ์วิชัย” ซึ่งในกระบวนการสร้างพระกัณฑ์วิชัยนี้ ในขณะนั้น สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ได้ทำการศึกษาพระพิมพ์ดินเผาในภาคอีสาน โดยมุ่งเน้นการค้นหาพระที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวอีสาน เพื่อสร้างเป็นพระพุทธรูปขนาดใหญ่ต่อไป พระพิมพ์ดินเผาที่ถูกเลือกมาเป็นต้นแบบคือ พระพิมพ์ที่ขุดได้มาจากพื้นที่โนนหมู่บ้านโนนเมือง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งได้ขุดพบจำนวน 3 พระพิมพ์ และพระพิมพ์ใหญ่ (พระประธาน) ปางสมาธิเพชร ซึ่งเป็นพุทธศิลปะในสมัยปาละวะหรือคุปตะในประเทศอินเดียตอนปลาย เป็นพระพิมพ์ที่ถูกเลือกเพื่อสร้างเป็นพุทธศิลป์ประจำจังหวัดมหาสารคาม โดยพระพิมพ์ดังกล่าวมีความงามและคุณค่าทางศิลปะและปรัชญาธรรมอันสูงยิ่ง ดังนั้น พระพุทธรูปกัณฑ์วิชัย อภิสมัยธรรมนายกไม่ได้เกิดขึ้นอย่างลอยตัว หากเป็นผลลัพธ์ของกระบวนการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับภาครัฐ สถาบันการศึกษา และผู้นำท้องถิ่น การคัดเลือกต้นแบบพระพิมพ์ การจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน การระดมทรัพยากร และการประกอบพิธีกรรม (ศูนย์สารนิเทศอีสานสิรินธร มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554) ล้วนสะท้อนพลวัตของอำนาจ การต่อรอง และการสร้างความหมายร่วมในระดับจังหวัด พุทธศิลป์ดังกล่าว จึงเป็นทั้งสัญลักษณ์แห่งศรัทธาและสัญลักษณ์เชิงยุทธศาสตร์ ในการสร้างภาพลักษณ์และอัตลักษณ์ของพื้นที่ (มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2562) นอกจากนี้ บทบาทของการเมืองท้องถิ่นในการจัดสรรงบประมาณ การกำหนดนโยบายส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม และการเชื่อมโยงพุทธศิลป์

กับการพัฒนาเศรษฐกิจการท่องเที่ยว ล้วนมีผลต่อทิศทางและความสำเร็จของการสร้างพุทธศิลป์ประจำจังหวัด พุทธศิลป์จึงไม่ใช่เพียงผลผลิตทางศิลปกรรม หากเป็นกลไกเชิงนโยบายที่เชื่อมโยงมิติศาสนา วัฒนธรรม และการพัฒนาเชิงพื้นที่ แม้จะมีการกล่าวถึงความสำคัญของพุทธศิลป์ในเชิงศิลปะและศาสนาอย่างกว้างขวาง แต่การวิเคราะห์บทบาทของปัจจัยทางการเมืองที่กำหนดรูปแบบลักษณะ และความหมายของพุทธศิลป์ประจำจังหวัดมหาสารคาม ยังมีข้อจำกัดและขาดความชัดเจนในเชิงทฤษฎีและเชิงประจักษ์ ด้วยเหตุนี้ การศึกษา การเมืองในการกำหนดพุทธศิลป์ประจำจังหวัดมหาสารคาม : รูปแบบและลักษณะทางการเมืองในการกำหนดพุทธศิลป์ประจำจังหวัดมหาสารคาม จึงมีความสำคัญทั้งในเชิงวิชาการและเชิงนโยบาย เนื่องจากจะช่วยอธิบายกระบวนการผลิตสัญลักษณ์ทางศาสนาในบริบทสังคมร่วมสมัย และชี้ให้เห็นบทบาทของการเมืองในฐานะตัวแปรสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการสร้างอัตลักษณ์และความชอบธรรมของพื้นที่ จากหลักการทางทฤษฎีและบริบทเชิงพื้นที่ดังกล่าว การศึกษานี้ มุ่งตั้งคำถามหลักว่า รูปแบบและลักษณะทางการเมืองในการกำหนดพุทธศิลป์ประจำจังหวัดมหาสารคาม มีบทบาทอย่างไรในการกำหนดพุทธศิลป์ประจำจังหวัด และกระบวนการทางการเมืองดังกล่าวส่งผลต่อการสร้างความหมาย อัตลักษณ์ และความชอบธรรมของพุทธศิลป์ในฐานะสัญลักษณ์ศูนย์กลางจิตใจของประชาชนอย่างไร

บทความวิจัยนี้ ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการวิเคราะห์รูปแบบลักษณะของการเมืองภายใต้บริบท ที่มีความหลากหลายทางด้านสังคมและวัฒนธรรมของจังหวัดมหาสารคาม ต่อการกำหนดพุทธศิลป์ประจำจังหวัด อันเป็นศูนย์กลางทางจิตใจของคนในจังหวัดมหาสารคาม และถือเป็นสัญลักษณ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อ และความศรัทธาของประชาชนในพื้นที่อย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม ปัจจัยทางการเมืองมีบทบาทที่สำคัญในการส่งเสริมและกำหนดความสำเร็จของการสร้างพุทธศิลป์ประจำจังหวัด ซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องได้รับการศึกษาเพิ่มเติม โดยเฉพาะในบริบทของจังหวัดมหาสารคามที่มีความหลากหลายทางด้านสังคมและวัฒนธรรม บทความวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อการเมืองในการกำหนดพุทธศิลป์ประจำจังหวัดมหาสารคาม : รูปแบบและลักษณะทางการเมืองในการกำหนดพุทธศิลป์ประจำจังหวัดมหาสารคาม นำไปสู่ข้อเสนอเชิงวิชาการและเชิงนโยบายในการพัฒนาและอนุรักษ์พุทธศิลป์ให้สอดคล้องกับอัตลักษณ์และศรัทธาของประชาชนในพื้นที่อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อวิเคราะห์รูปแบบและลักษณะทางการเมืองในการกำหนดพุทธศิลป์ประจำจังหวัดมหาสารคาม

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ เพื่อวิเคราะห์รูปแบบและลักษณะทางการเมืองในการกำหนดพุทธศิลป์ประจำจังหวัดมหาสารคาม ผู้วิจัยใช้วิธีเก็บข้อมูลแบบ Oral History “ประวัติศาสตร์ปากเปล่า”

(ปรีดา ขุนช่วย, 2554) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. เกณฑ์การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยใช้เกณฑ์การคัดเลือกแบบเจาะจงเป็นการเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยลักษณะของกลุ่มที่เลือกเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่มีความรู้เชิงลึก หรือประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อวิจัยและวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งจำนวนผู้ให้ข้อมูลสำคัญประกอบด้วย 4 กลุ่ม จำนวน 13 รูป/คน เพื่อให้ได้ข้อมูลในภาพรวมและครอบคลุมประเด็นการเมืองในการกำหนดพุทธศิลป์ในจังหวัดมหาสารคาม ซึ่งก่อนเริ่มต้นการขอสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ทำการติดต่อขออนุญาตหมาย และชี้แจงวัตถุประสงค์ของการเก็บข้อมูลรวมถึงชี้แจงรายละเอียดที่สำคัญของการวิจัย เพื่อการได้รับการยินยอมและความสมัครใจในการเข้าร่วมให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยครั้งนี้ โดยรายละเอียดของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ประกอบด้วย

1.1 กลุ่มพระสงฆ์ ประกอบด้วยเจ้าคณะจังหวัดมหาสารคาม รองเจ้าคณะจังหวัด และพระสงฆ์ที่มีความเชี่ยวชาญในการอ่านไบลานภาษาธรรมไทยน้อย รวมทั้งหมด 5 รูป ซึ่งเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการกำหนดและส่งเสริมพระพุทธรูปทิวชัยในฐานะพุทธศิลป์ประจำจังหวัด

1.2 กลุ่มผู้บริหารหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับงานศาสนา ประกอบด้วย ผู้อำนวยการสำนักพุทธศาสนาจังหวัด ผู้อำนวยการกองการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม หน่วยงานสนับสนุนอื่น ๆ จำนวนทั้งหมด 3 คน ซึ่งมีหน้าที่ในการสนับสนุนและส่งเสริมงานด้านศาสนาในจังหวัด

1.3 กลุ่มพระเครื่อง ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านการหล่อ ปั้น และด้านพุทธศิลป์ ในจังหวัดมหาสารคาม 3 คน ผู้ซึ่งมีความรู้ลึกซึ้งเกี่ยวกับพระเครื่องและวัตถุมงคลซึ่งอาจสะท้อนถึงพุทธศิลป์ในท้องถิ่น

1.4 กลุ่มบุคลากรจากพุทธสมาคมและยุวพุทธิกสมาคม ประกอบด้วยผู้ที่มีความรู้ทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจากพุทธสมาคมและยุวพุทธิกสมาคม จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 2 คน ซึ่งสามารถให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และพัฒนาการของพุทธศิลป์ในชุมชน

จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญนี้ มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญบางคนที่สามารถอ่านและเข้าใจ ภาษาธรรมหรือภาษาไทยน้อย จากไบลานอีสานได้ ดังนั้น การสัมภาษณ์ผู้ที่อ่านและเข้าใจภาษาธรรมหรือภาษาไทยน้อยจากไบลานดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยสามารถเข้าถึงข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์เกี่ยวกับการเมืองในการกำหนดพุทธศิลป์ในจังหวัดมหาสารคาม ได้หลากหลายมากยิ่งขึ้น เพราะไบลานอีสานโบราณเป็นแหล่งข้อมูลทางประวัติศาสตร์และศาสนาที่สะท้อนความเชื่อ วัฒนธรรม และบทบาทของการเมืองท้องถิ่น ผู้เชี่ยวชาญที่อ่านและเข้าใจภาษาธรรมหรือภาษาไทยน้อยจากไบลานเหล่านี้ สามารถช่วยตีความและถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการเมือง และการกำหนดพุทธศิลป์ในจังหวัดมหาสารคาม รวมถึงข้อมูลการสืบทอดและเปลี่ยนแปลงศิลปะพุทธศิลป์ ในบริบทท้องถิ่นจังหวัดมหาสารคามได้

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ซึ่งแบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่สร้างขึ้นเป็นแบบสัมภาษณ์ แบบกึ่งโครงสร้างโดยศึกษาข้อมูลในบริบทจริง ทำการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม ที่มีการกำหนดคำถามในการสัมภาษณ์ไว้

ล่วงหน้าซึ่งเป็นคำถามปลายเปิด เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างได้เสนอความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่ โดยไม่มีการ
ชี้นำคำตอบเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงมากที่สุด และเพื่อให้ตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

3. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ตามกรอบวัตถุประสงค์ของงานวิจัย โดยภายหลังจาก
การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์นั้น ผู้วิจัยได้สรุปประเด็นโดยอ้างอิงจากกรอบแนวคิดการ
วิจัย เพื่อระบุและแจกแจงประเด็นที่ได้จากข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ โดยจัดกลุ่มข้อมูลให้สอดคล้อง
และเชื่อมโยงกับกรอบแนวคิดการวิจัย จากนั้นผู้วิจัยได้ตรวจสอบความถูกต้องของการเชื่อมโยงข้อมูล
จากแบบสัมภาษณ์และกรอบแนวคิดดังกล่าว จากนั้นได้สรุปเป็นประเด็น ตามกรอบแนวคิดและ
วัตถุประสงค์งานวิจัย

สรุปผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง การเมืองในการกำหนดพุทธศิลป์ประจำจังหวัดมหาสารคาม : รูปแบบและ
ลักษณะทางการเมืองในการกำหนดพุทธศิลป์ประจำจังหวัดมหาสารคาม ผู้วิจัยสามารถสรุป
ผลการวิจัยได้ตามวัตถุประสงค์การวิจัยได้ ดังนี้

1. รูปแบบทางการเมืองในการกำหนดพุทธศิลป์ประจำจังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัย
พบว่า การกำหนดพุทธศิลป์ประจำจังหวัดมหาสารคาม ไม่ได้เป็นเพียงกระบวนการสร้างงาน
ศิลปกรรมเชิงศาสนา หากแต่เป็นกระบวนการทางการเมืองเชิงสัญลักษณ์ที่มีลักษณะบูรณาการ
ระหว่างรัฐ ศาสนา และสังคมพุทธวัฒนธรรมอย่างแนบแน่น ประการแรก รูปแบบการกำหนดพุทธศิลป์
ตั้งอยู่บน บริบทพุทธสังคม ซึ่งเป็นฐานทางวัฒนธรรมที่หล่อหลอมรูปลักษณ์และความหมายของพุทธ
ศิลป์ให้มีลักษณะผสมผสาน ทั้งด้านศรัทธา ศิลปกรรม และอัตลักษณ์ท้องถิ่น พุทธศิลป์ในจังหวัด
มหาสารคามได้รับอิทธิพลจากศิลปะขำภูมิภาคและยุคสมัย ไม่ว่าจะเป็นศิลปะทวารวดี ขอม ล้าน
ช้าง และรัตนโกสินทร์ สะท้อนให้เห็นว่า “รูปแบบ” ไม่ได้ตายตัว หากแต่เป็นผลจากการต่อรองและ
ปรับประยุกต์ระหว่างรากเหง้าท้องถิ่นกับศูนย์กลางอำนาจ กรณีของ พระพุทธกันทรวิชัย อภิสมัย
ธรรมนายก แสดงให้เห็นรูปแบบการกำหนดที่มีลักษณะผสมผสานศรัทธากับการเมืองอย่างเด่นชัด
กล่าวคือ องค์พระไม่ได้เป็นเพียงวัตถุแห่งการสักการะ หากแต่ทำหน้าที่เป็นสัญลักษณ์ทางสังคมและ
การเมือง ที่สื่อถึงความเป็นเอกภาพของจังหวัดและความเชื่อมโยงกับรัฐชาติ ประการที่สอง ในระดับ
นโยบาย พบว่า ภาครัฐใช้พุทธศิลป์เป็นเครื่องมือเชิงสัญลักษณ์เพื่อสร้างภาพลักษณ์ความสงบสุข
ความมั่นคง และการยืนยันบทบาทของศาสนาพุทธในฐานะรากฐานทางวัฒนธรรมของรัฐ การกำหนด
พุทธศิลป์จึงมีลักษณะเป็นการเมืองเชิงวัฒนธรรมที่มุ่งสถาปนาความหมายร่วมระหว่างรัฐกับ
ประชาชน ประการที่สาม รูปแบบดังกล่าวได้รับการเสริมความชอบธรรม ผ่านบทบาทของสถาบัน
พระมหากษัตริย์ โดยเฉพาะ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ซึ่งเสด็จพระราชดำเนิน
ประกอบพิธีเททองหล่อองค์พระ ส่งผลให้องค์พระได้รับสถานะเชิงสัญลักษณ์ระดับชาติ การกระทำ
เชิงพิธีกรรมดังกล่าวจึงไม่ใช่เพียงศาสนพิธี แต่เป็นการสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์ควบคู่กับความหมาย
ทางการเมือง

2. ลักษณะทางการเมืองในการกำหนดพุทธศิลป์ประจำจังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่า พุทธศิลป์ในฐานะภาพแทนของพุทธสังคัม ประเด็นสำคัญที่สุดของข้อมูลชุดนี้คือการมองพุทธศิลป์ไม่ใช่สิ่งตายตัวทางศาสนา แต่เป็นผลลัพธ์ของการอยู่ร่วมกันของความหลากหลายทางชาติพันธุ์ วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ พุทธศิลป์ในมหาสารคามจึงทำหน้าที่เป็น พื้นที่บรรจบของอิทธิพล ทวารวดี ขอม ล้านช้าง สยาม และความคิดสมัยใหม่ ซึ่งสะท้อนว่า อัตลักษณ์จังหวัดไม่ได้ถูกกำหนดจากศูนย์กลางเพียงด้านเดียว แต่ถูกประกอบสร้างจากประสบการณ์ของผู้คนในพื้นที่ พุทธศิลป์ในฐานะทุนทางวัฒนธรรมมากกว่าวัตถุศักดิ์สิทธิ์ ข้อมูลชี้ชัดว่า ความหลากหลาย ไม่ได้ถูกมองเป็นปัญหา แต่ถูกแปลงเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่ช่วยให้พุทธศิลป์ยังมีชีวิต นี่เป็นมุมมองที่ก้าวข้ามแนวคิดอนุรักษ์แบบดั้งเดิมที่เน้นการคงสภาพเดิม ไปสู่การอนุรักษ์แบบ มีพลวัตโดยสามารถนำไปสู่การออกแบบ การเมืองแบบการอนุรักษ์วัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม ที่มีชุมชนในฐานะผู้ร่วมออกแบบอนาคตไม่ใช่เพียงผู้รักษาอดีต นอกจากนี้ ยังสามารถชี้ให้เห็นว่า การกำหนดพุทธศิลป์ในจังหวัดมหาสารคามเป็น ลักษณะการเมืองเชิงสัญลักษณ์ โดยการกำหนดพุทธศิลป์เป็นกระบวนการทางการเมือง พุทธศิลป์ทำหน้าที่สื่อสารอำนาจ วาทกรรม และอุดมการณ์ของรัฐ ท้องถิ่น และศาสนา พร้อมกัน โดยตัวอย่างชัดเจนคือ พระพุทธกันทรวิชัย อภิสมัยธรรมนายก ซึ่งไม่ได้เป็นเพียงพระพุทธรูป แต่เป็นสื่อรวมจิตใจ เครื่องหมายของความเป็นจังหวัด เครื่องมือเชื่อมอดีต ปัจจุบัน และอนาคต การเมืองในการกำหนดพุทธศิลป์ในจังหวัดมหาสารคาม ยังเห็นว่าพุทธศิลป์ในฐานะ soft power ระดับท้องถิ่น โดยศาสนาในฐานะความชอบธรรมทางการเมือง โดยถูกจำกัดโดยโครงสร้างอำนาจแบบกระจายอำนาจไม่สมบูรณ์ เนื่องจากต้องพึ่งพานโยบายจากรัฐส่วนกลาง สิ่งนี้ทำให้พุทธศิลป์ ขึ้นกับผู้นำและจังหวะทางการเมือง มากกว่ายุทธศาสตร์ระยะยาว การเมืองในการกำหนดพุทธศิลป์ในจังหวัดมหาสารคาม ยังมีลักษณะการเมืองเชิงวัฒนธรรมแบบประชานิยม ซึ่งได้รับการขับเคลื่อนด้วยพลังของ ภาคประชาสังคม อย่างชัดเจน ไม่ว่าจะเป็น พระสงฆ์ ศิลปิน ช่างฝีมือ ชุมชน อปท. และสถาบันการศึกษา ซึ่งทำหน้าที่ต่อรองกับรัฐ แปลนโยบายสู่การปฏิบัติ สร้างความหมายทางวัฒนธรรมจากฐานล่าง โดยมีพุทธศิลป์ในฐานะพื้นที่ต่อรองอำนาจที่ไม่ได้ผูกขาดโดยรัฐ

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การเมืองในการกำหนดพุทธศิลป์ประจำจังหวัดมหาสารคาม : รูปแบบและลักษณะทางการเมืองในการกำหนดพุทธศิลป์ประจำจังหวัดมหาสารคาม ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ได้ดังนี้

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า พุทธศิลป์ในจังหวัดมหาสารคาม โดยเฉพาะพระพุทธกันทรวิชัย อภิสมัยธรรมนายก เป็นตัวอย่างสำคัญของการสร้างงานพุทธศิลป์ที่ไม่ได้เกิดขึ้นโดยลำพังในบริบทศาสนา หากแต่ผสมผสานกับกระบวนการทางการเมือง วัฒนธรรม และการสร้างอัตลักษณ์ท้องถิ่นอย่างลึกซึ้ง การสร้างพระพุทธรูปองค์นี้ได้รับอิทธิพลจากลักษณะความเป็นพุทธสังคัมของจังหวัดมหาสารคามที่มีประวัติพัฒนามาจากชาติพันธุ์ที่มาจากหลากหลายวัฒนธรรม และประกอบกับได้รับการสนับสนุนจากตัวแสดงทางการเมืองหลากหลายภาคส่วน ได้แก่ ภาครัฐ สถาบันการศึกษา ผู้นำ

ท้องถิ่น ศิลปิน (ช่างท้องถิ่น) และสถาบันพระมหากษัตริย์ ซึ่งมีบทบาทร่วมกันทั้งในด้านทุน แนวคิด และพิธีกรรม การออกแบบและสร้างพระพุทธรูปองค์นี้แสดงถึงการเมืองเชิงสัญลักษณ์อย่างชัดเจน โดยเฉพาะในฐานะเครื่องมือสื่อสารนโยบายผ่านสัญลักษณ์ของรัฐ ซึ่งต้องอาศัยการประสานระหว่างจารีตประเพณีท้องถิ่นกับภาพลักษณ์ของรัฐสมัยใหม่ เพื่อสะท้อนความสงบสุข คุณธรรม และความศรัทธา ในรูปแบบที่เป็นที่ยอมรับทั้งในระดับชุมชนและระดับชาติ เห็นได้จากพิธีเททองหล่อพระพุทธรูปกันทรวิชัย ซึ่งได้รับพระราชดำริและการมีส่วนร่วมจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 และพระบรมวงศานุวงศ์ เป็นการตอกย้ำบทบาทของราชสำนักและสถาบันศาสนาในการกำหนดทิศทางพุทธศิลป์ร่วมสมัย พุทธศิลป์ในกรณีนี้ ยังแสดงให้เห็นถึงการปรับตัวของศิลปะพุทธแบบคุปตะ ศิลปะล้านช้าง และศิลปะรัตนโกสินทร์ในบริบทท้องถิ่นของอีสาน สะท้อนความพยายามในการผสมผสานความเป็นสากลกับอัตลักษณ์ท้องถิ่น ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมความศรัทธาและสร้างเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของจังหวัดอย่างมีนัยยะสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับงานของ ศักดิ์ชัย สายสิงห์ (2561) ที่ชี้ให้เห็นว่า พุทธศิลป์ไทยพัฒนาขึ้นจากการรับอิทธิพลภายนอกและการปรับให้สอดคล้องกับบริบทการเมืองและวัฒนธรรมของแต่ละยุค โดยเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างศิลปะกับศูนย์กลางอำนาจทางศาสนา เช่น ศิลปะพุกาม ล้านนา สุโขทัย และรัตนโกสินทร์ กรณีมหาสารคามก็ปรากฏพลวัตในลักษณะเดียวกัน กล่าวคือ มีการผสมผสานรูปแบบศิลปะคุปตะ ล้านช้าง และรัตนโกสินทร์ เพื่อสร้างความชอบธรรมเชิงประวัติศาสตร์และเชื่อมโยงตนเองกับกระแสพุทธศิลป์กระแสหลักของชาติ

พุทธศิลป์ยังทำหน้าที่เป็นมรดกเชิงสัญลักษณ์ ที่ถ่ายทอดประวัติศาสตร์ ความเชื่อ และวิถีชีวิตของคนในชุมชน โดยรูปแบบและขนาดของพระพุทธรูป รวมถึงพิธีกรรมที่เกี่ยวข้อง ล้วนแสดงถึงความเชื่อมโยงกับอดีต และสะท้อนการรับอิทธิพลจากศูนย์กลางอำนาจทางศิลปะและศาสนา เช่น ราชสำนักกรุงเทพฯ การกำหนดรูปแบบและความประณีตวิจิตรของศิลปกรรม จึงไม่ใช่เพียงเพื่อศรัทธา แต่ยังเป็นการแสดงความเชื่อมโยงทางอำนาจและความภักดี พุทธศิลป์ในมหาสารคามไม่ใช่เพียงศิลปะวัตถุ หากแต่เป็นตัวกลางทางวัฒนธรรมที่สื่อสารคุณค่าทางจิตวิญญาณ จริยธรรม และความเป็นชุมชน โดยมีบทบาทในการปลูกฝังอุดมคติและอัตลักษณ์ผ่านศิลปะในยุคใหม่ พุทธศิลป์ยังสะท้อนความพยายามของรัฐและท้องถิ่นในการใช้พุทธศิลป์เป็นเครื่องมือพัฒนาสังคม สร้างเอกลักษณ์จังหวัด และเสริมสร้างความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมพื้นถิ่น อิทธิพลจากนานาชาติก็ปรากฏให้เห็นในบางรูปแบบของพุทธปฏิมากรรม เช่น การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมในอดีตผ่านเครือข่ายเมือง การค้า และศาสนา ทำให้เกิดการหลอมรวมและปรับรูปแบบศิลปะให้สอดคล้องกับความเชื่อของชุมชน โดยเฉพาะศิลปะทวารวดี ขอม ล้านช้าง สยาม และแนวคิดร่วมสมัย ซึ่งสอดคล้องกับงานของ อินตอง ชัยประโคน (2562) ที่ศึกษากรณีพระธาตุพนมในฐานะสัญลักษณ์แห่งอำนาจทางการเมืองและศาสนา เช่นเดียวกับพระพุทธรูปกันทรวิชัยที่ทำหน้าที่เป็นสัญลักษณ์จังหวัด และเป็นพื้นที่เชิงสัญลักษณ์ของความเป็นเอกภาพทางสังคม กล่าวคือ ศิลปกรรมไม่ได้เป็นเพียงวัตถุแห่งศรัทธา แต่เป็นเครื่องมือสร้างความชอบธรรมของอำนาจและอัตลักษณ์พื้นที่ในระดับภูมิภาค

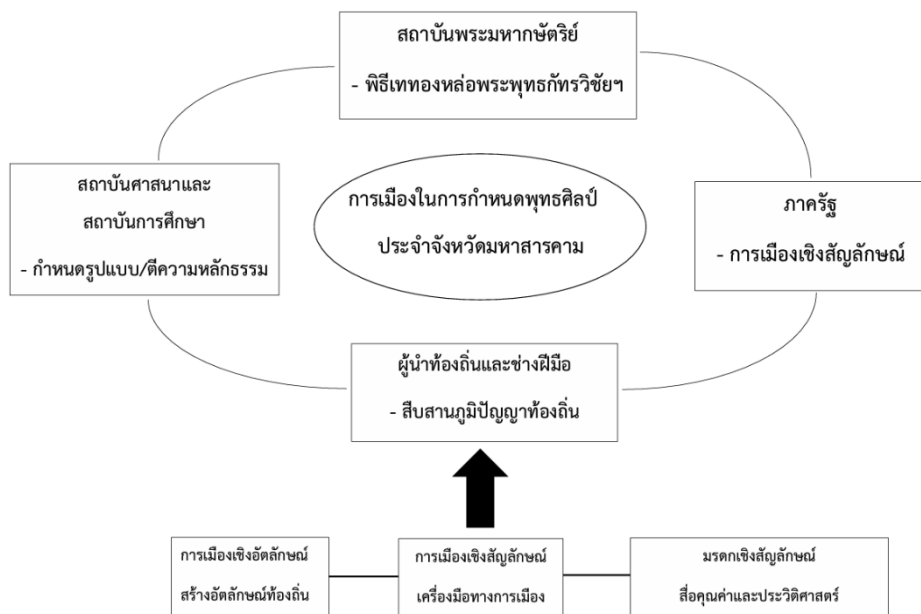
การกำหนดพุทธศิลป์ประจำจังหวัดมหาสารคาม สะท้อนให้เห็นถึงพลวัตทางการเมืองในเชิงสัญลักษณ์ ซึ่งไม่เพียงแต่เกี่ยวข้องกับรูปแบบศิลปะหรือความงามเชิงสุนทรียะเท่านั้น หากแต่เป็นกระบวนการทางการเมืองที่มีเป้าหมายเพื่อ สื่อสารอัตลักษณ์ สะท้อนอำนาจ และสร้างความเป็นเอกภาพของสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีของพระพุทธกันทรวิชัย อภิสมัยธรรมนายก ซึ่งถือเป็นพุทธศิลป์ร่วมสมัยประจำจังหวัดมหาสารคาม ได้รับการกำหนดผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของภาครัฐ สถาบันการศึกษา ผู้นำชุมชน ศิลปิน (ช่างท้องถิ่น) และพระมหากษัตริย์ ซึ่งล้วนเป็นตัวแสดงทางการเมืองวัฒนธรรม ที่มีบทบาทในการให้ความหมายและความชอบธรรมต่อศิลปะพุทธในพื้นที่ และรูปแบบการเมืองที่ปรากฏในการกำหนดพุทธศิลป์นั้น อยู่ในลักษณะของการเมืองเชิงสัญลักษณ์ กล่าวคือ การสร้างพระพุทธรูปไม่ใช่เพียงเพื่อการสักการะเท่านั้น แต่ยังเป็นการส่งสัญญาณนโยบาย เช่น การใช้ศิลปะแบบทวารวดี ศิลปะล้านช้าง และศิลปะรัตนโกสินทร์ในองค์เดียวกัน เพื่อเชื่อมโยงประวัติศาสตร์ท้องถิ่นกับศูนย์กลางราชสำนักกรุงเทพฯ และเน้นย้ำความเป็นพุทธไทยที่ทันสมัย สงบสุข และทรงคุณธรรม เช่น พิธีการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงเสด็จฯ เป็นประธานในพิธีเททองหล่อองค์พระพุทธรูปกันทรวิชัย ก็เป็นอีกหนึ่งมิติที่ตอกย้ำความสัมพันธ์ระหว่างพุทธศิลป์กับสถาบันกษัตริย์ และเป็นการยกระดับศิลปกรรมให้กลายเป็นมรดกเชิงสัญลักษณ์ของชาติและท้องถิ่นในเวลาเดียวกัน ขณะเดียวกันบทบาทของนักปราชญ์ พระสงฆ์ ช่างฝีมือ และผู้นำท้องถิ่น ก็มีส่วนสำคัญในการประสานจารีตท้องถิ่นกับภาพลักษณ์ที่รัฐต้องการสื่อออกไป ทำให้พุทธศิลป์ไม่หลุดจากรากเหง้าทางวัฒนธรรม การเมืองในระดับท้องถิ่น เช่น ผู้นำหมู่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบล หรือองค์การบริหารจังหวัด ก็มีบทบาทในการผลักดันการจัดตั้งพื้นที่พุทธศิลป์ การจัดนิทรรศการ และกิจกรรมเชิงวัฒนธรรม เพื่อสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของและกระตุ้นให้เกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับงานของ พระพวงษ์ระวี อุตตรภทโท และคณะ (2564) ซึ่งว่าพุทธศิลป์ล้านนาในรัชสมัยพระเจ้าติโลกราช ถูกออกแบบเพื่อสะท้อนคติจักรพรรดิราชและมหาโพธิมณฑล อันเป็นการผสมผสานเข้ากับอำนาจการเมืองอย่างแนบแน่น กรณีมหาสารคาม แม้จะอยู่ในบริบทสมัยใหม่ แต่ก็ปรากฏตรรกะเชิงสัญลักษณ์ในทำนองเดียวกัน กล่าวคือ การได้รับพระราชดำริและการมีส่วนร่วมจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ในพิธีเททองหล่อองค์พระ เป็นการยกระดับพุทธศิลป์ท้องถิ่นให้มีสถานะเชื่อมโยงกับศูนย์กลางของชาติ และสร้างทุนทางสัญลักษณ์ให้กับจังหวัด และสอดคล้องกับงานของ Keel, H. S. (1978) ที่ศึกษาพุทธศาสนาในประวัติศาสตร์เกาหลี ซึ่งว่าพุทธศาสนาในฐานะสถาบันมักเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของระเบียบโลกทางการเมือง มากกว่าจะดำรงอยู่อย่างเป็นอิสระ ผลการศึกษามหาสารคามสะท้อนข้อค้นพบดังกล่าว กล่าวคือ พุทธศิลป์ถูกบูรณาการเข้าเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายเชิงวัฒนธรรมของรัฐและการพัฒนาท้องถิ่น ไม่ได้แยกขาดจากโครงสร้างอำนาจ แต่ทำหน้าที่เกื้อหนุนความชอบธรรมของรัฐผ่านสัญลักษณ์ทางศาสนา

รูปแบบและลักษณะทางการเมืองในการกำหนดพุทธศิลป์ในจังหวัดมหาสารคาม ไม่เพียงสะท้อนความร่วมมือของหลายภาคส่วนเท่านั้น แต่ยังแสดงให้เห็นถึงการนำศิลปะเป็นเครื่องมือทางการเมืองวัฒนธรรมที่หลอมรวมอัตลักษณ์ ความเชื่อ และประวัติศาสตร์ของชุมชนเข้ากับภาพลักษณ์

ของรัฐ ทำให้พุทธศิลป์กลายเป็นพื้นที่แห่งการต่อรองเชิงอำนาจ ความศรัทธา และวาทกรรมของความเป็นไทยในบริบทท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับงานของ Bloembergen, M. (2021) อธิบายว่า การสร้างพุทธศิลป์สามารถเป็นเครื่องมือในการจินตนาการพื้นที่ทางวัฒนธรรมร่วมกันได้ กรณีมหาสารคาม การเลือกใช้รูปแบบศิลปะที่สะท้อนความเป็นพุทธไทย และการเชื่อมโยงกับราชสำนักทำให้จังหวัดถูกบรรจุเข้าในภูมิศาสตร์เชิงศีลธรรมของชาติ ขณะเดียวกันก็ยังคงรักษาอัตลักษณ์อีสานผ่านรากฐานศิลปะล้านช้างและทวารวดี และสอดคล้องกับงานของ พระอิทธิการสุรภาส ปภาโต และพระมหากฤษธิชัย กิตติธมฺโม (2567) และ อุดุลย์ หลานวงศ์ และคณะ (2560) ซึ่งว่าพุทธศิลป์มีคุณค่าทั้งด้านจิตใจ สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ในกรณีมหาสารคาม พระพุทธกัณฑ์ทวิชัยไม่ได้เป็นเพียงศิลปวัตถุเพื่อการสักการะ แต่เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่ส่งเสริมการท่องเที่ยว สร้างความสามัคคี และปลูกฝังอุดมคติทางศีลธรรมแก่ประชาชน

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาวิจัยเรื่องการเมืองในการกำหนดพุทธศิลป์ประจำจังหวัดมหาสารคาม : รูปแบบและลักษณะทางการเมืองในการกำหนดพุทธศิลป์ประจำจังหวัดมหาสารคาม โดยสามารถสรุปเป็นประเด็น ดังนี้



ภาพ 1 องค์ความรู้ใหม่

จากผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การเมืองในการกำหนดพุทธศิลป์ประจำจังหวัดมหาสารคาม : รูปแบบและลักษณะทางการเมืองในการกำหนดพุทธศิลป์ประจำจังหวัดมหาสารคาม สะท้อนให้เห็นถึงพลวัตทางการเมืองในเชิงสัญลักษณ์ ซึ่งไม่เพียงแต่เกี่ยวข้องกับรูปแบบศิลปะหรือความงามเชิงสุนทรียะเท่านั้น หากแต่เป็นกระบวนการทางการเมืองที่มีเป้าหมายเพื่อ สื่อสารอัตลักษณ์ สะท้อน

อำนาจ และสร้างความเป็นเอกภาพของสังคม พุทธศิลป์ประจำจังหวัดมหาสารคาม จึงไม่ใช่เพียงวัตถุแห่งการสักการะ หากแต่เป็นโครงสร้างเชิงสัญลักษณ์ที่สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่าง ศาสนา วัฒนธรรม การเมืองและท้องถิ่นอย่างมีพลวัต และสามารถพัฒนาเป็นโมเดลการกำหนดพุทธศิลป์เชิงนโยบาย สำหรับการจัดการวัฒนธรรมเชิงพื้นที่ในบริบทสังคมไทยร่วมสมัย

สรุปและข้อเสนอแนะ

พุทธศิลป์ประจำจังหวัดมหาสารคาม โดยเฉพาะกรณี พระพุทธกันทรวิชัย อภิสัมัยธรรมนายก ไม่ได้เกิดขึ้นจากแรงศรัทธาหรือความงามเชิงศิลปะเพียงลำพัง แต่เป็นผลผลิตเชิงสังคมการเมือง ที่หลอมรวม ศาสนา วัฒนธรรม และการเมือง เข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ ภายใต้บริบทพุทธสังคมของพื้นที่ที่รับอิทธิพลศิลปกรรมหลายยุคหลายแหล่ง (ทวารวดี ขอม ล้านช้าง รัตนโกสินทร์ และมิตีร่วมสมัย) จนก่อรูปเป็นพุทธศิลป์ที่ทำหน้าที่มากกว่าวัตถุสักการะ คือเป็น สัญลักษณ์ของอัตลักษณ์จังหวัด ความทรงจำร่วม และความชอบธรรมทางอำนาจ กระบวนการกำหนดพุทธศิลป์มีลักษณะเป็นการเมืองเชิงสัญลักษณ์ที่มีตัวแสดงหลากหลายระดับเข้ามาเกี่ยวข้อง ตั้งแต่ ภาครัฐ สถาบันหลักของชาติ สถาบันการศึกษา คณะสงฆ์ ผู้นำชุมชน ศิลปิน (ช่างท้องถิ่น) และเครือข่ายวัฒนธรรม แต่ละฝ่ายทำหน้าที่ต่างกัน ตั้งแต่การขับเคลื่อนนโยบาย จัดตั้งคณะกรรมการ ระดมทรัพยากร คัดเลือกต้นแบบ กำกับความหมายผ่านพิธีกรรม ไปจนถึงการสืบทอดภูมิปัญญาการสร้างงานศิลป์ ผลลัพธ์คือ พุทธศิลป์ถูกยกระดับเป็นทุนทางวัฒนธรรม และเครื่องมือเชิงนโยบาย ใช้สร้างภาพลักษณ์ความสงบสุข ความเป็นพุทธไทย ความภาคภูมิใจท้องถิ่น และการเชื่อมโยงท้องถิ่นกับศูนย์กลางรัฐชาติ พุทธศิลป์ในมหาสารคามจึงเป็นพื้นที่ต่อรองระหว่างศรัทธากับอำนาจ ระหว่างท้องถิ่นกับศูนย์กลาง และระหว่างอดีตกับการพัฒนาสมัยใหม่ ซึ่งส่งผลยาวไกลต่อการนิยามอัตลักษณ์จังหวัดและการจัดการวัฒนธรรมในอนาคต และผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะจากการวิจัยดังนี้

1. ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 เพื่อให้การกำหนดและพัฒนาพุทธศิลป์ในจังหวัดมหาสารคาม มีความต่อเนื่องและยั่งยืน ควรส่งเสริมการทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐ ผู้นำท้องถิ่น สถาบันศาสนา ศิลปินท้องถิ่น และชุมชน เพื่อสร้างความเข้าใจและสนับสนุนเป้าหมายร่วมด้านศิลปวัฒนธรรมและจิตวิญญาณของชุมชน

1.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรจัดสรรงบประมาณและออกนโยบายที่สนับสนุนการอนุรักษ์และพัฒนาพุทธศิลป์ประจำจังหวัดอย่างชัดเจน โดยให้ความสำคัญกับการฟื้นฟูและสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นควบคู่ไปกับการพัฒนาศิลปะในรูปแบบที่ตอบสนองยุคสมัย

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรพัฒนาแนวคิดเชิงทฤษฎีเกี่ยวกับการเมืองเชิงสัญลักษณ์ ในบริบทศาสนาไทยร่วมสมัยเชื่อมโยงกับกรอบทฤษฎีร่วมสมัย เช่น ทฤษฎีอำนาจเชิงวาทกรรม ทฤษฎีทุนทางวัฒนธรรม หรือแนวคิดรัฐกับศาสนา เพื่ออธิบายกลไกการผลิตซ้ำความหมาย ความชอบธรรม และอัตลักษณ์ผ่านศิลปกรรมทางศาสนาได้อย่างเป็นระบบมากยิ่งขึ้น

2.2 ควรพัฒนาโมเดลเชิงนโยบายเกี่ยวกับการกำหนดพุทธศิลป์ประจำจังหวัด ซึ่งให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างศาสนา วัฒนธรรม และการเมืองอย่างชัดเจน งานวิจัยในอนาคตอาจพัฒนาเป็นโมเดลการกำหนดพุทธศิลป์เชิงนโยบายที่ระบุขั้นตอน ตัวแสดง กลไกการมีส่วนร่วม และเงื่อนไขความสำเร็จ เพื่อใช้เป็นกรอบอ้างอิงสำหรับจังหวัดอื่นที่ต้องการกำหนดหรือพัฒนาพุทธศิลป์ประจำพื้นที่อย่างมีส่วนร่วมและยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ, นราวิทย์ ดาวเรือง, เกริกกฤษณ์ โชคชัยรัชดา, วุฒิกกร กะตะสีลา, ปรีดีศักดิ์ สาดิ, ณัฐพล นาทันตอง และชิสีกา วันจันทร์. (2561). การขยายตัวของชุมชนจังหวัดมหาสารคาม พ.ศ. 2408-2560. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 37(2), 44-56.
- ประกฤษณ์ แสงเทียนจันทร์. (2562). *แนวทางในการพัฒนาศักยภาพวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศิลป์ และเส้นทางแสวงบุญ: กรณีศึกษา วัดในเขตพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม*. (วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม.
- พระพงษ์ระวี อุตตรภทโท (โหลิมขยโชติกุล), พระครูสมุห์ธนโชติ จิระมโฆ และประทีป พิษทองกลาง. (2565). เจดีย์หลวงมหาธาตุกลางเวียง: ภาพสะท้อนคติจักรพรรดิราชในรัชสมัยพระเจ้าติโลกราช (พ.ศ. 1984-2030). *วารสารปณิธาน*, 18(1), 111-139.
- พระอธิการสุรภาส ปภาโต และ พระมหากฤษณชัย กิตติธมโฆ. (2567). พุทธศิลป์: จุดกำเนิด และคุณค่าในสังคมไทย. *วารสารพุทธนวัตกรรมการจัดการ*, 7(2), 244-254.
- พูนชัย ปันนิยะ. (2559). *พุทธศิลป์ล้านนา แนวคิด คุณค่า เพื่อเสริมสร้างจริยธรรมทางสังคม: กรณีศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ และลำพูน*. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. (2562). *ประวัติและความเป็นมา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. สืบค้นเมื่อ 10 สิงหาคม 2568, จาก <https://www.msu.ac.th/th>
- วิทย์ บัณฑิตกุล. (2555). *ลาว: Laos*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สถาพรบุ๊คส์.
- ศักดิ์ชัย สายสิงห์. (2561). *พุทธศิลป์ไทยในบริบทอาเซียน*. สืบค้นเมื่อ 10 สิงหาคม 2568, จาก <https://isancenter.msu.ac.th/fulltext/CPS/ars8654.pdf>
- สถาบันดำรงราชานุภาพ, สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย. (2551). *พระทรงเป็นพลังแผ่นดิน*. กรุงเทพฯ: สถาบัน.
- สุนทร ณ ราชสีมา. (2530). *ฮีตสิบสอง: ประเพณีและวัฒนธรรมอีสาน*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

- อดุลย์ หลานวงศ์, พระภาณุวัฒน์ จันทวฑฒโน และพระมหาภิรัฐภรณ์ อัสมาลี. (2560). *พุทธศิลป์: ประวัติ พัฒนาการ และอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ* (รายงานการวิจัย). ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต ขอนแก่น.
- อินตอง ชัยประโคน. (2565). พระธาตุพนมกับสังคมและวัฒนธรรม. *เสถียรวิทย์ปริทัศน์*. 2(3), 51-64.
- Bloembergen, M. (2021). The politics of “Greater India,” a moral geography: Moveable antiquities and charmed knowledge networks between Indonesia, India, and the West. *Comparative Studies in Society and History*, 63(1), 170-211.
- Durkheim, E. (1912). *The Elementary Forms of the Religious Life*. New York: Free Press.
- Keel, H. S. (1978). Buddhism and political power in Korean history. *Journal of the International Association of Buddhist Studies*, 1(1), 9-24.
- Pargament, K. I. (1997). *The Psychology of Religion and Coping: Theory, Research, Practice*. New York: Guilford Press